La clonació humana, el mite de Narcís i Roís de Corella

EMILI RODRÍGUEZ-BERNABEU
Poeta

Sorprèn la ràpida acceptació que la clonació d'una ovella i, versemblantment, la possibilitat de fer-ho amb l'home, ha tingut entre gran nombre d'humans. Els autors d'aquesta notable recerca científica rebien de cop i volta nombroses peticions de clonació per als mateixos peticionaris.

La clonació no és un fet insòlit en la natura: molts éssers vius d'estructura elemental poden reproduir-se mitjançant clonació. En l'espècie humana tampoc no és un fet insòlit: els bessons idèntics es conformen per clonació natural d'una primera cèl·lula germinal. La fascinació humana pels bessons idèntics es manifesta per una sèrie de creences sobre uns fets més o menys albirats o imaginats, com ara la concepció sincrònica de les mateixes idees o sensacions, a pesar de la separació física i geogràfica... Aquesta fascinació és la fascinació per la pròpia identitat, punt d'arrencada del mite de Narcís.

El mite de Narcís, molt arrelat en la cultura occidental, naix de les tendències irracionals de l'home a l'*autoconservació* i l'*autoestima*, allò que vulgarment anomenem *amor propi*, o *voluntat de poder* en les teories més elaborades del psicoanalista Alfred Adler, un dels dos deixebles dissidents de Sigmund Freud —l'altre fou Jung, del qual parlarem més endavant—. El cristianisme neutralitzarà aquestes tendències innates, en les seues conseqüències més intolerables, mitjançant aquell segon manament: "Estimaràs el proïsme com a tu mateix." La norma implicava d'un costat el reconeixement profund de la tendènica innata a l'autoestima i de la qüestió insalvable de la impenetrabilitat de la persona humana, i d'un altre costat, l'obligació d'obrir-se als altres, en els quals, d'alguna manera, ens reconeixem. Aquesta obertura significava comunicar-se, ajudar-se i reproduir-se. No oblidem que una de les conseqüències més saludables de la reproducció és el necessari acostament a altri: no hi ha reproducció si no hi ha relació interpersonal. A més a més, la reproducció comporta impulsos poderosíssims difícilment eludibles, de tal manera que aquest instint reproductor ens aboca cegament cap als altres, malgrat les barreres de tota mena, sobretot morals, que les cultures de totes les èpoques han bastit per mantenir l'entrellat social.

> narcís no pot contemplar-se, només pot entrellucar el seu aspecte exterior. realment, només en la consciència ens reconeixem

Adés he dit que no hi ha reproducció sense interrelació. Bé, la qüestió és indiscutible, però, darrerament, diguem que la relació pot fer fallida, car al laboratori hom pot engendrar un nou ésser humà sense la participació sexuada. La reproducció dels animals superiors (entre els quals trobem l'home) sempre ha necessitat una cèl·lula femenina (òvul) i una de masculina (espermatozoide) per a poder, en unir-se, formar un nou embrió. La càrrega hereditària (genètica) del nou ésser venia determinada, en la mateixa proporció, per la combinació cromosòmica de les cèl·lules germinals d'un home i d'una dona. Amb la clonació tota la càrrega genètica pertany a un pare o a una mare: podem perpetuar-nos sense la col·laboració d'altri. Podem perpetuar-nos nosaltres mateixos (amb l'ajut de la tècnica), i el nostre fill clònic serà idèntic a nosaltres. De l'apreciació: "Serà idèntic a nosaltres", a creure: "Seré jo", només hi ha un pas. Reproduir-nos nosaltres mateixos, poder-nos contemplar realment, no a través d'un espill. Tot s'ha acomplert: autoestima, autoconservació, voluntat de poder; Narcís s'ha reproduït a soles, el seu sexe impossible ha reeixit de sobte. Narcís ja no mor en la seua pròpia i estèril contemplació. El deliri ha esdevingut presència real...

L'expectativa d'una clonació pot obrir una esperança fantàstica a dues velles aspiracions humanes: la nostra pervivència i la pervivència de la persona estimada. Ara bé, per una sèrie de raons òbvies, aquesta pervivència no és la pervivència de la persona clonada, sinó la pervivència de la seua imatge, la pervivència del codi genètic, car el clon serà tota una altra entitat personal que l'original, podrà tenir-ne tota la semblança, tota l'afinitat possible, però serà altri. Cada persona és irrepetible, fruit d'innombrables circumstàncies materials i històriques, i la seua consciència és impenetrable.

Centrada així objectivament la qüestió, ¿què cerca Narcís en contemplar-se a l'espill de les aigües? ¿Sap que és ell mateix? o, al contrari, ¿només veu a les aigües una altra persona? Pensat en termes realistes, té raó Martí de Riquer dient que no és versemblant la interpretació de Roís de Corella. Narcís, d'una manera o altra, acabarà adonant-se —en el món real— que allò que veu a l'aigua és la seua imatge, una representació d'ell. El mite clàssic, replegat per Ovidi, mostra Narcís enamorat d'ell mateix; és la possibilitat de la pròpia contemplació allò que curulla el seu esguard. El càstig li sobrevé per aquesta tendència que segresta l'amor en una capsa tancada. La fascinació per la pròpia existència, per la pròpia identitat, va fer nàixer el mite de Narcís. Qui sóc jo? ¿Com saber-ho?

No podem contemplar-nos. Només podem sentir-nos, endevinar-nos. La visió que tenim de nosaltres mateixos és sempre una imatge reflectida, una imatge virtual, invertida. Narcís no pot contemplar-se, només pot entrellucar el seu aspecte exterior. Realment, només en la consciència ens reconeixem. D'aquí el dubte de Narcís, segons Roís de Corella (*Lamentació de Narciso*).

El tractament que Roís de Corella fa del mite de Narcís és, sens dubte, innovador i original, però no gratuït. Corella, per damunt d'"un equivocat concepte de la versemblança" que li atribueix Martí de Riquer a *Història de la literatura catalana* (pàg. 307 de l'edició d'Ariel de 1964), centra el problema en una visió nova que, com veurem, té implicacions diverses i enigmàtiques.

De la visió corelliana arrencava el meu poemari *El rostre de l'amant* (Ed. 3 i 4. València, 1992). Narcís veu la seua imatge sobre l'aigua, però no la reconeix. Diu Roís de Corella en boca de Narcís:

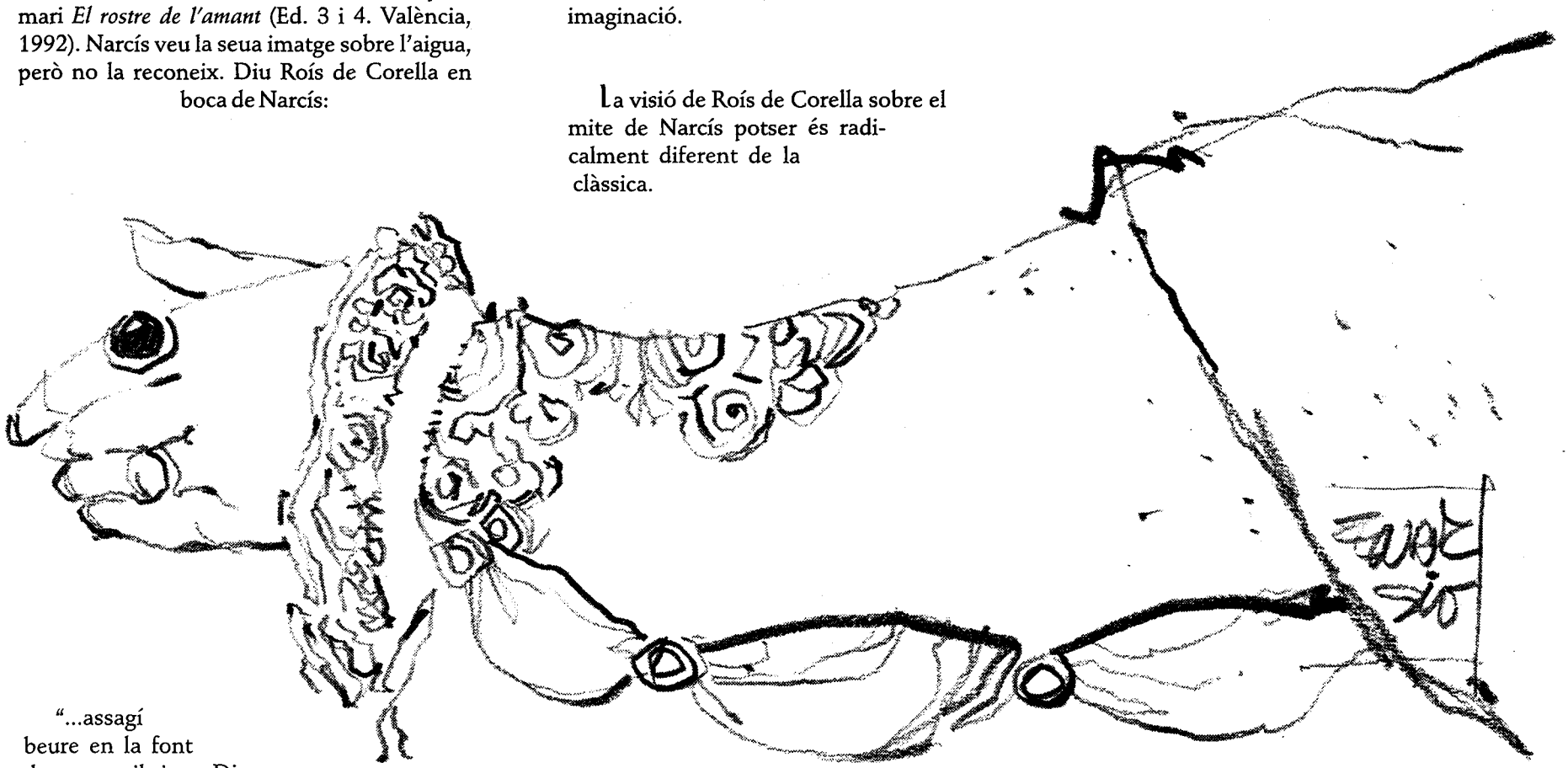
"...assagí
beure en la font
de tan gentil aigua. Dins
la qual viu una tal nimfa, que seria
fallit d'enteniment qui, en sa presència, alguna
altra lloàs per tan bella."

La intuïció de Corella podem relacionar-la amb algunes interpretacions contemporànies psicoanalítiques. Concretament, amb el concepte d'*anima* de Carl G. Jung (*Man and his symbols*, 1964), l'altre deixeble dissident de Sigmund Freud. L'*anima* és la dona interior de cada home (o l'home interior de cada dona), oposat a l'*animus*. L'*anima* apareix de vegades en els nostres somnis com una dona mística, inexplicable, una figura simbòlica que comporta la personificació de totes les tendències psicològiques femenines de la psique de l'home (masculines en el cas de la dona), i que, de vegades, vargareja en els nostres somnis.

La interpretació de Corella ens presentaria Narcís a la recerca d'aquesta dona interior, una interpretació probablement —i no goso prescindir de la probabilitat— diferent del mite de Narcís clàssic, descrit per Ovidi a les *Metamorfosis*.

"Seré ab tu mentres vixca", diu Eco, segons Corella, en ser rebutjada per Narcís. La condemna de Narcís, en rebutjar Eco, fóra la recerca indefinida de la seu pròpia *anima* en l'espill de les aigües sense cap possibilitat de fer-se real, perquè l'*anima*, com a símbol de l'home interior, és inassolible, només en la nit, en el somni, podrem entreveure-la. "La nit desglaçava l'amant / que es recerca a l'espill / sota la nostra imatge" (*El rostre de l'amant*, pàg. 17). ¿Recerca de la nostra identitat femenina sota la nostra imatge? ¿Recerca de la nostra parella en la identitat de l'*anima*? No ho sabem. La fascinació de l'enigma —que és una part important de nosaltres— hi és, i no tan sols en la nostra imaginació.

La visió de Roís de Corella sobre el mite de Narcís potser és radicalment diferent de la clàssica.

Segons alguns mitòlegs,
com ara Joachim Gasquet, citat per Cirlot (*Diccionario de símbolos*, Barcelona, 1984), el mite de Narcís no és una manifestació primordial sexual, sinó còsmica; Narcís seria la representació de l'univers en l'acte d'autopensar-se. Ara bé, el mite, ja per si enigmàtic, ve envoltat de representacions sexuades: ¿fins a quin punt Eco no forma part indestriable del mite? "Seré ab tu mentres vixca."

No és un problema gens clar. Contemplar-s'hi o contemplar-lo (contemplar-la). Al versicle 350 del *Llibre d'Amic e Amat*, diu Ramon Llull: "Esguardava l'amic si mateix per ço que fos mirall on veés son amat, e esguardava son amat per ço que li fos mirall on hagués coneixença de si mateix. E és qüestió a qual dels dos miralls era son enteniment pus acostat." L'autocontemplació ens trauria de nosaltres mateixos d'una manera inquisitiva: qui sóc jo? ¿qui hi ha darrere de la meua imatge? En esguardarnos a l'espill, ¿cerquem un efecte, o només una complaença?

La clonació humana ens actualitza el problema, però no el resol. Només podem aspirar a la contemplació de la nostra imatge; cadascun de nosaltres seguirem en la closca tancada del propi jo, en la nostra consciència, sense possibilitat de recreació, impenetrables, desconeguts, esguardats per altra gent, però només imaginats per nosaltres mateixos; podrem observar els efectes de la nostra progressiva devastació, o els fruits del nostre treball, però sempre de manera indirecta. Esguardarem la nostra imatge com ho fa Narcís en la versió de Corella: aliena, estranya, magnífica, inassolible.

Joan Roís de Corella —com també la seua enigmàtica vida— posava un contrapunt de controvèrsia, probablement intencionat, en aquest mite mil·lenari de Narcís, les connotacions profundes del qual encara se'ns amaguen. En canviar la pròpia imatge —la de Narcís— per altri (la nimfa), desnaturalitzava el vell mite, però introduïa nous enigmes sobre la naturalesa de l'home sexuat, i la recerca incansable de la significació humana en l'univers.

FORA
SIO
UN BAIX TEIXIDOR PER PARE TENIU;
LA MARE, COM VÓS, BAGASSA PÚBLICA.